

Marcel Broodthaers

Door Marie-Puck Broodthaers
met bijdragen van
Wilfried Dickhoff en Bernard Marcadé

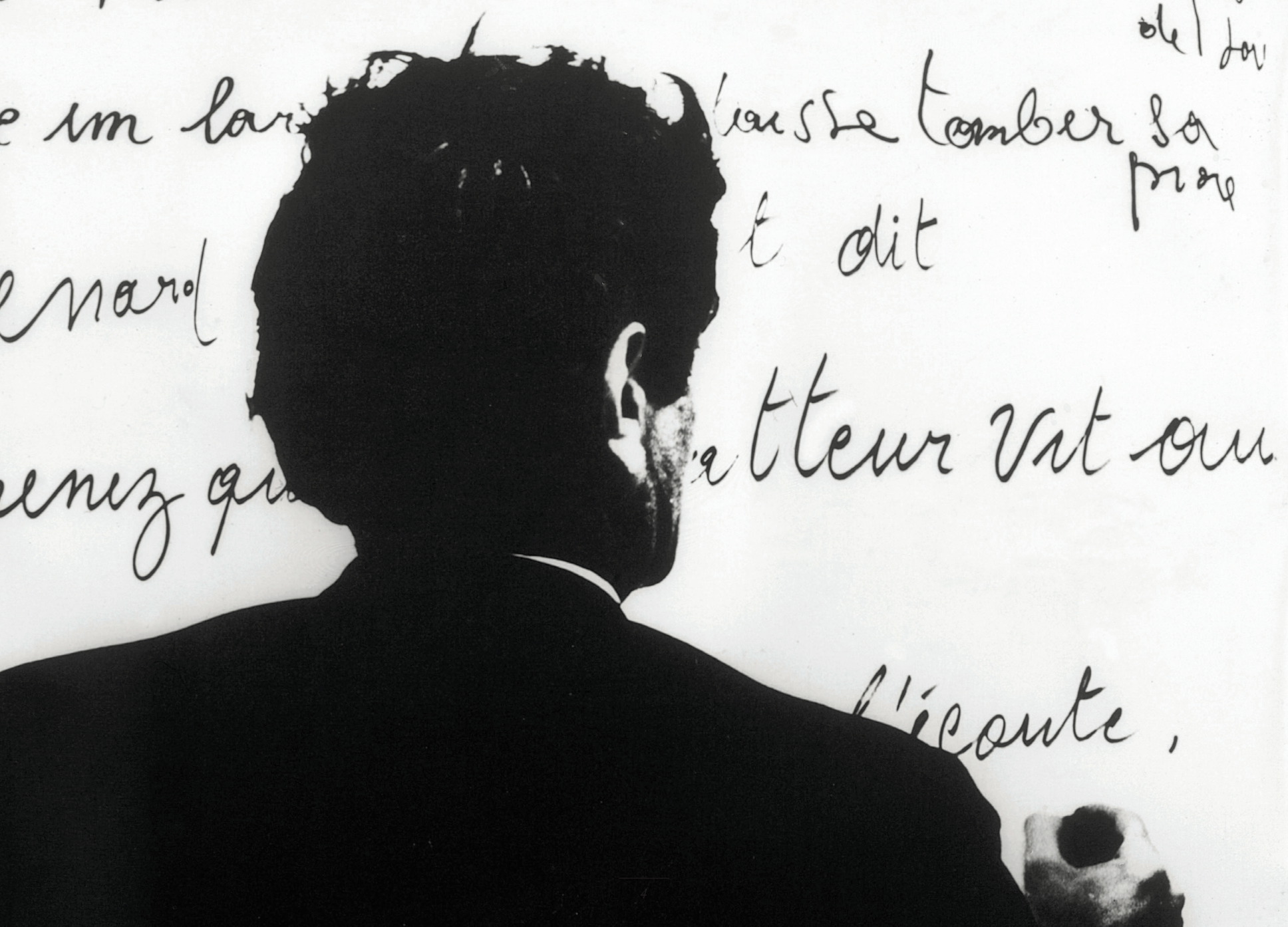
l'odeur alléché, un anardum à pour
re corbeau, que vous me semblez beau
tre ramage ressemble à votre plumage
êtes le phénix des hôtes de ce bar

mot le corbeau ne se sent plus
de la

un large laisse tomber sa
t dit

anard
venez qu'attenteur vit ou

l'écoute,

Inhoud

Woord vooraf door Maria Gilissen-Broodthaers	7
'La Conquête de l'espace', Wilfried Dickhoff	11
'Ik, Ik zeg ... Ik tautologeer. Ik conserveer. Ik sociologeer. Ik manifesteer ...', Bernard Marcadé	23
Foto's en films 1957–1963	30
Moules, Œufs, Frites, Pots, Charbon	45
Chronologie en plattegrond van het Musée d'Art Moderne, Département des Aigles	160
Tienduizend frank beloning	186
Moules, Œufs, Frites, Pots, Charbon, Perroquets	271
L'Angélu de Daumier	280
Décor	288
Biografie door Michael Compton	295
Tentoonstellingen	296
Bibliografie	306
De edities	314
Films	315
Diaprojecties	316
Dankbetuiging	318
Collecties	319
Fotocredits	320

Pense-Bête 1964
50 boeken, plastic bollen en eierschaal vastgezet in gips op paneel
30 × 84 × 43 cm

Vanaf haar kindertijd was mijn dochter Marie-Puck gefascineerd door grote kunstboeken met op glanspapier afgedrukte illustraties. De vele uren die zij doorbracht met het bekijken van ontelbare afbeeldingen hebben haar ongetwijfeld gemotiveerd om vandaag een eigen ‘prentenboek’ samen te stellen, waarbij ze gebruik kon maken van mijn archief.

Door de wereld van de foto’s van Marcel Broodthaers’ werk te doen herleven en zowel de bekende als de meer versleutelde verwezenlijkingen van haar vader samen te weven, maakt Marie-Puck een nieuwe invalshoek mogelijk en stelt zij een andere manier voor om te lezen wat we zien.

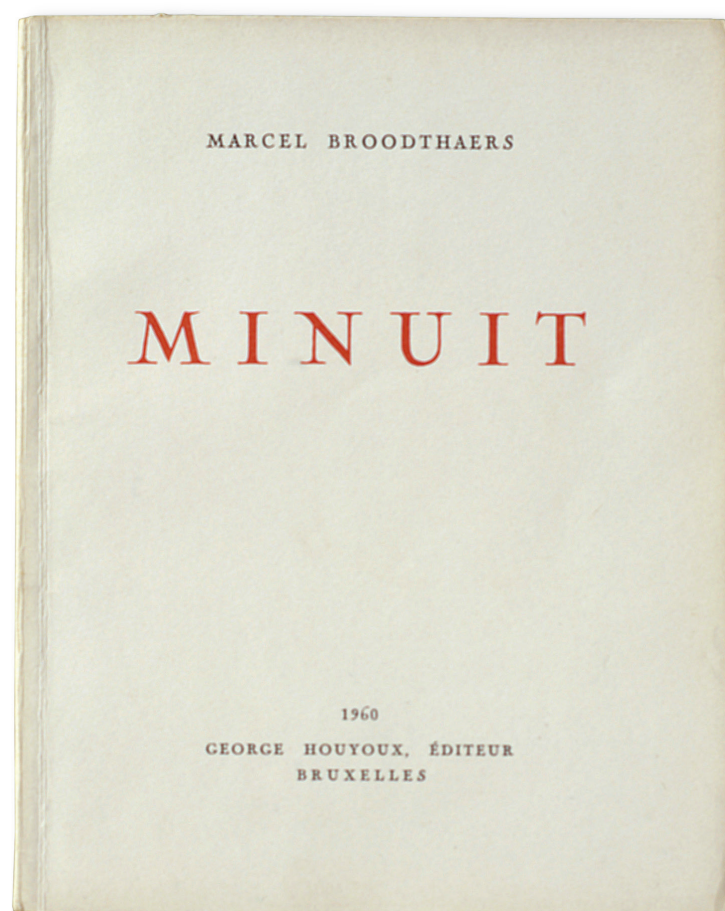
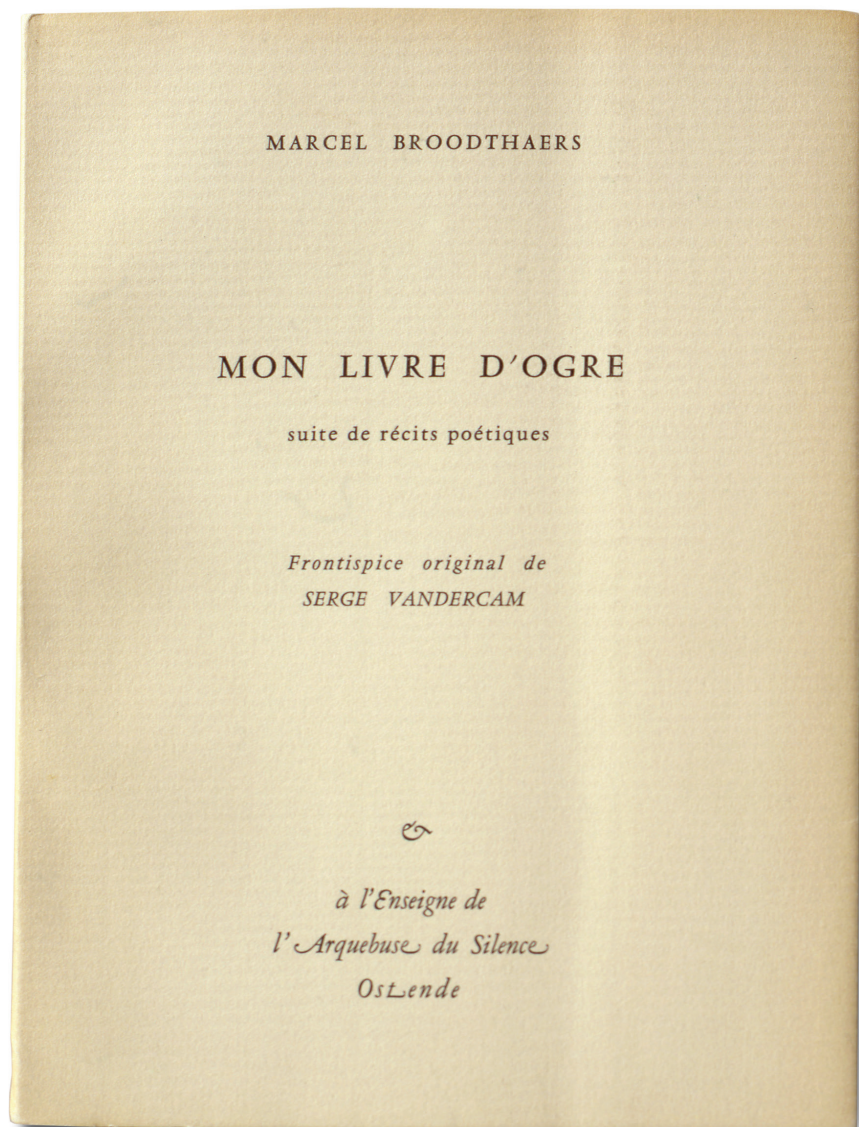
Zij verbreekt in haar boek de traditionele relatie tussen tekst en afbeelding en presenteert in de plaats daarvan een haast filmische afwikkeling. Zo wijkt zij af van de tot nu gebruikelijke benadering van Broodthaers’ werk.

Met haar originele en veelzijdige aanpak nodigt Marie-Puck ons uit om een ander universum van de visuele voorstelling te verkennen, en zij laat ons, lezers-kijkers, de vrijheid van de ontdekking.

Mijn oprechte dank gaat naar Jan Martens, wiens bekwaamheid op het gebied van de uitgeverij geen betoog behoeft.

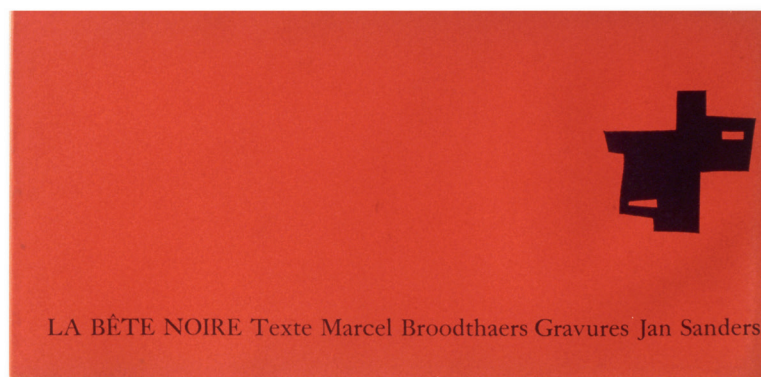
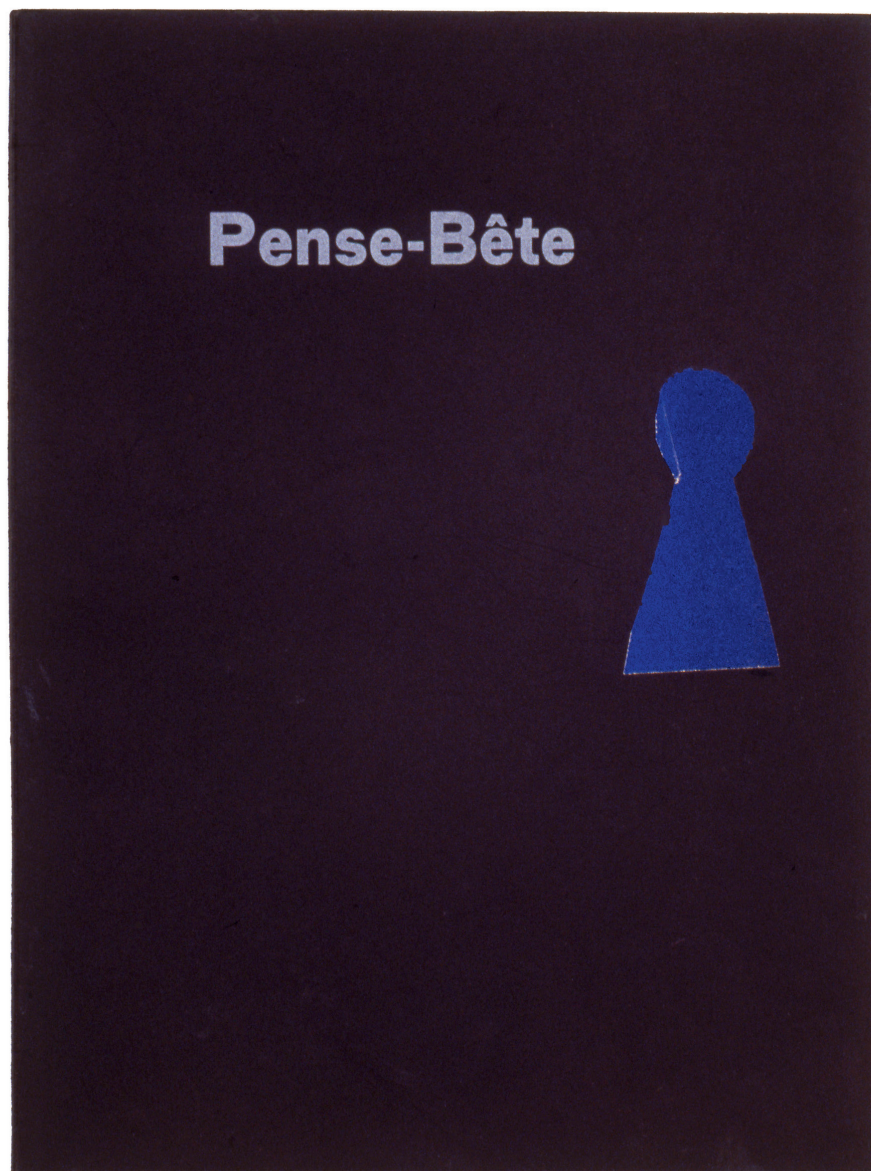
Ik wens dit prentenboek van harte een succesrijke toekomst.

Maria Gilissen-Broodthaers
Lente 2013

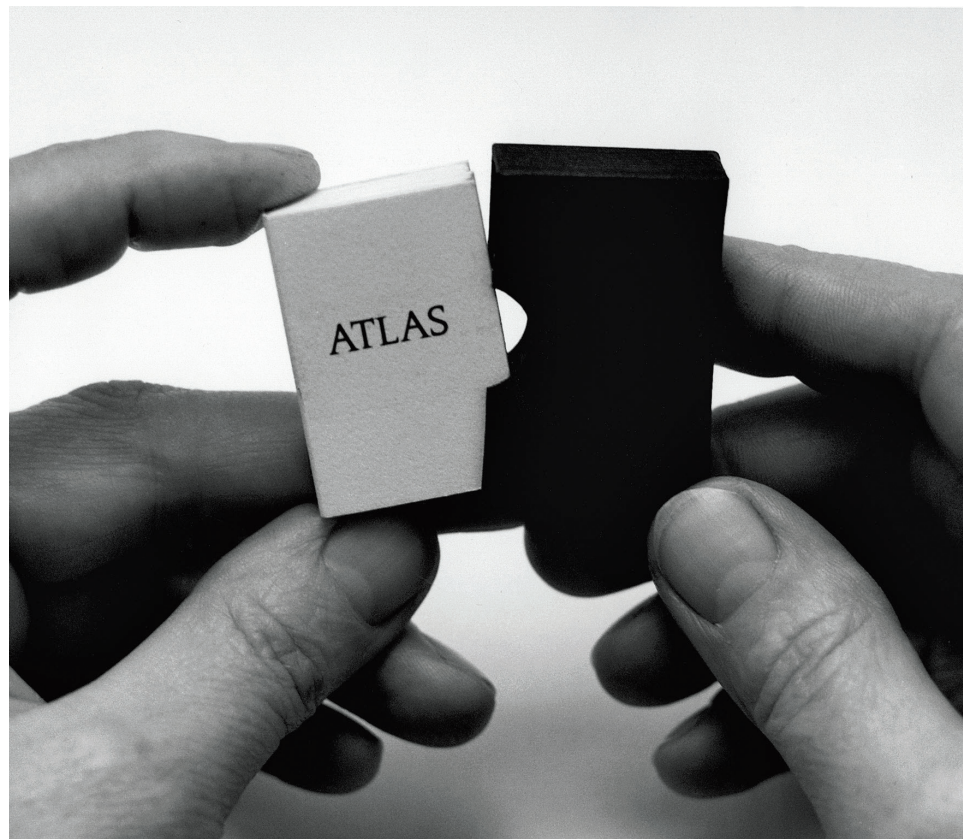
Marcel Broodthaers, *Mon livre d'ogre. Suite de récits poétiques* Oostende, À l'Enseigne de l'Arquebuse du Silence, 1957, 25 × 17 cm, 44 pp.

Minuit, dichtbundel van Marcel Broodthaers Brussel, George Houyoux, 1960, 21 × 16,5 cm, 24 pp.

Pense-Bête Brussel, uitgave in eigen beheer, 1963/64, 27,5 × 21,5 cm, 32 pp.

La Bête Noire, tekst van Marcel Broodthaers Brussel, uitgave in eigen beheer, april 1961, 13,5 × 27,5 cm, 16 pp.

La Conquête de l'espace. Atlas à l'usage des artistes et des militaires 1975
Miniatuurboek in foedraal
38 × 25 mm

‘La Conquête de l’espace’

De poëtisch-artistieke situaties van Marcel Broodthaers

Plots werd het reëel, op een niveau waar sprake is van ruimte en verovering.*

De impuls tot verandering ... komt eerder vanuit die ‘situatie van fictie’.

Dus uit het creëren van een situatie, meer dan van een bepaalde methode.*

Er zou dan alleen nog moeten worden onderzocht of kunst ook op een ander vlak bestaat dan het negatieve.

Marcel Broodthaers

‘La Valeur plastique du Langage’

Marcel Broodthaers werd op 28 januari 1924 geboren in Brussel. Tot het begin van de jaren 1960 woonde hij als schrijver en journalist in deze stad en soms in Parijs. Hij publiceerde verscheidene dichtbundels, waaronder *Mon livre d’ogre*, *Minuit*, *La Bête Noire* en *Pense-Bête*, ‘gedichten, concrete tekens van engagement omdat ze niet vergoed werden’.* Pas einde 1963 besloot hij ook beeldend kunstenaar te worden. Hij bekrachtigde die beslissing met een symbolisch gebaar, door een object te maken dat tegelijk sculptuur en poëzie was: vijftig exemplaren van zijn dichtbundel *Pense-Bête* vastgezet in gips, en wel op zo’n manier dat de boeken zogoed als onleesbaar werden: ‘Het boek kan niet worden gelezen zonder het plastische aspect ervan te verstoren.’* Met het object *Pense-Bête* confronteert Broodthaers ons met de onleesbaarheid van het boek en vindt hij een visuele kunst uit met de plastische kwaliteit van taal als wezenlijk onderdeel: *La Valeur plastique du Langage*. Het is een beslissende artistieke keuze: voortaan zal hij zich ‘op de grens van de dingen uitdrukken. Daar waar beeldende kunst en poëzie elkaar eventueel zouden kunnen ontmoeten, of beter gezegd: daar op die scheidingslijn waar ze versmelten.’

Titel van de tentoonstelling 'Moules Œufs Frites Pots Charbon' in de Wide White Space Gallery, Antwerpen, 26 mei-26 juni 1966

Moules Oufs

Frites

Pots Charbon

Pour un Haut Devenir du Comportement Artistique 1964
In gips vastgeschroefd papier en eierschalen op paneel
30 × 70 × 15 cm

Le problème noir en Belgique 1963/64
Krant, beschilderde eieren en gips op paneel
50 x 41 cm

78e ANNEE
 JOURNAL QUOTIDIEN
 32 PAGES
 Allemagne 0.40 Dm; Autriche 0.40 Sch; Belgique 0.40 FF; Espagne 0.40 Ptas; France 0.40 FF; Italie 0.40 Lit; Pays-Bas 0.35 Fl.; Suisse 0.35 Fr.

LE SOIR

A propos de la semaine des arts

Les semaines des arts ont été, cette année, particulièrement intéressantes. Elles ont permis de passer l'année de la Destrée dans le domaine des arts et des lettres. Et cet hommage rendu aux Académies, qui ont bientôt plus qu'un siècle à venir... Hâtons-nous de ces événements, car la brume, de parler un peu encore, du Salon des Minimes. C'est l'une des belles pages, moins attachante, de Bruxelles.

Le cadre? Nous l'avons ici même, il y a deux semaines. En relatait, qu'est, les conditions dans lesquelles, à sa sortie de charge, le ministre des Sciences et des Arts sollicite son inscription au barreau de Bruxelles et se trouva par là même, forcé de chercher une habitation dans nos murs. Il eut l'heur de la découvrir, au pied même du palais de Justice, et Mme Destrée qui avait infiniment de goût, ne fut pas longue à transformer cet immeuble en l'un des asiles (pour écrire comme Racine) les plus somptueux et les plus confortables de la capitale. Il allait devenir, rapidement, grâce à elle, une manière d'ambassade de l'intelligentsia internationale.

Les origines de ce « Salon » qui fut, avant tout, celui de Mme Destrée, puis qu'elle le gouverna, seule, pendant des années, avec une grâce souveraine, se situent, au fond, à Marcinelle. C'est le 16 août 1889 que le futur député de Charleroi, qui avait déjà fait ses premières armes au barreau, épousa Marie Danse, dont le père enseignait la gravure à l'Académie des Beaux-Arts de Mons. Dès ce moment, les jeunes époux orga-

de l'Académie
 (VOIR LA SUITE EN PAGE 3)

Un article ex... Moïse Tshombe

Il faut sauver le Congo

I. — Des vérités simples et des problèmes difficiles

Au cours de son dernier séjour en Belgique, M. Moïse Tshombe a constaté, nous écrit-il, combien l'opinion belge restait préoccupée par les problèmes congolais. Les conversations qu'il eues avec de nombreuses personnalités lui ont donné l'occasion d'approfondir sa réflexion concernant les solutions qu'il conviendrait, selon lui, d'apporter à ces problèmes. Le leader congolais, qui a joué le rôle que l'on sait dans les événements du Katanga et qui a gardé une large audience en Afrique centrale, nous adresse de Madrid, où il réside en ce moment, deux articles que nous publions à titre documentaire et d'autant plus volontiers qu'il devient fort difficile, les informations étant fragmentaires, insuffisantes ou nulles, de se faire une idée même approximative de ce qui se passe réellement en République du Congo.

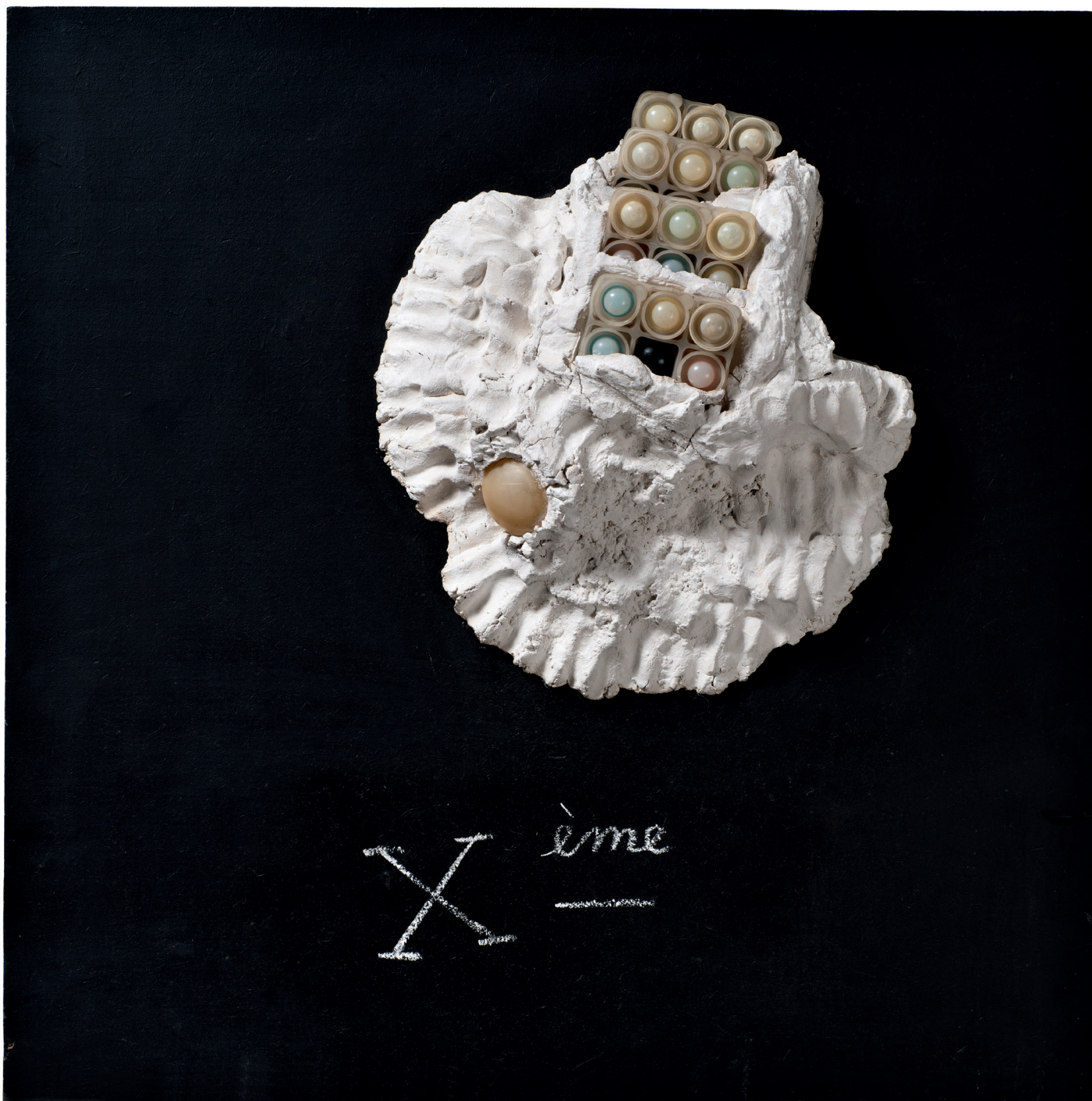
Le Congo surmontera ses difficultés matérielles et qu'il saura demain se remettre sur les structures qui permettent à ses forces éparses de se réunir, ne s'atteler enfin à l'œuvre, catégorie de construction nationale et...
 J'ai confiance dans...
 je ne suis pas aveugle...
 la situation y est...
 journaux en par...
 souffrances...
 que de per...

AU CAIRE

La Grand-Mère 1964
Eieren, mossel, beker, fietspomp, borstel, roze bol, hennep en porselein,
vastgezet in gips in een ovale lijst
80 × 40 cm

Huître malade d'une perle 1963/68
Roze bol, parels en plastic dozen, vastgezet in gips
op een beschilderd paneel met opschrift 'Xème'
70 × 70 × 12 cm

Frites 1965
Houten frieten, hars en verf in een groenteschaal in aardewerk
21 × diam. 24,5 cm

EEEE... S 1967
Fotodoek en verf
121 × 101,5 cm

EEEEEEEEEEEEEEEEES

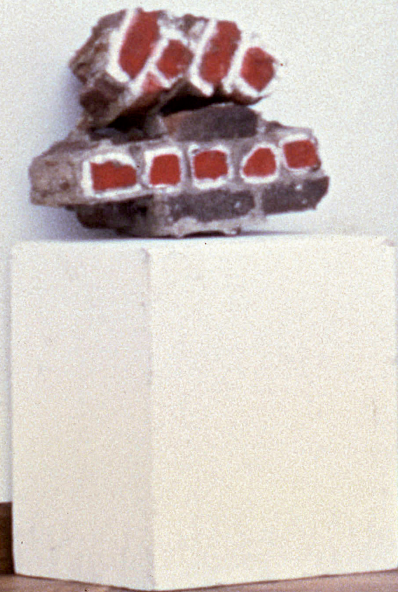
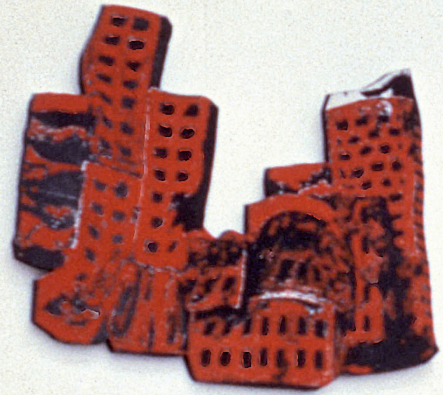
Fémur d'Homme Belge 1964/65
Beschilderd bot
8 × 47 × 10 cm

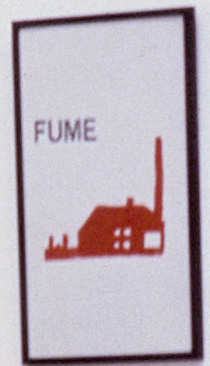
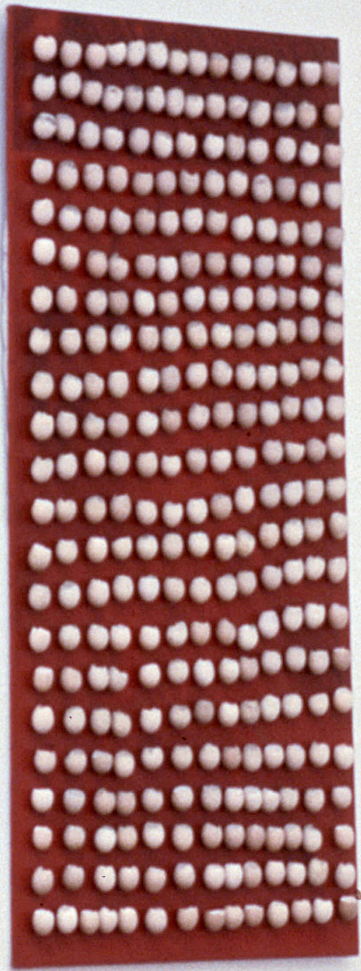
Pipe bleue 1973
Gelakt hout
8 × 12 × 4 cm

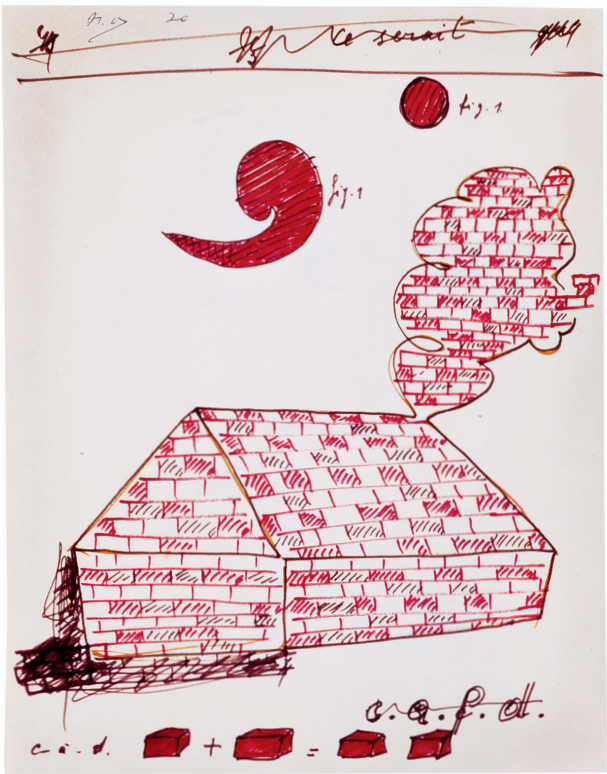
La Malédiction de Magritte 1966
Paneel, papier, verf, glas en watten
78 × 62 × 32 cm

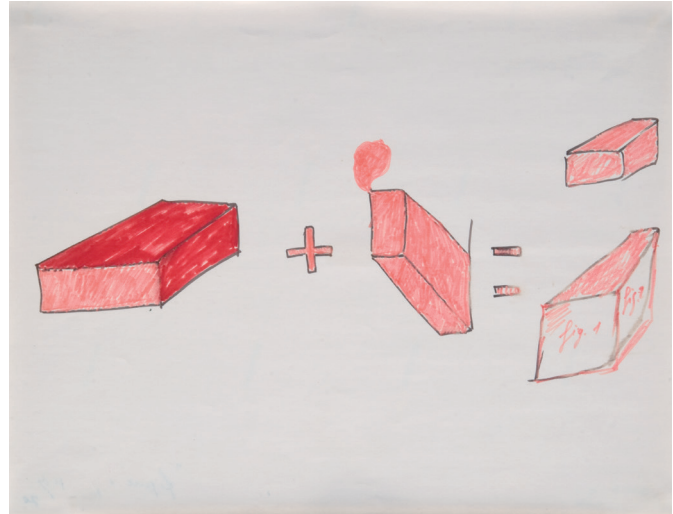

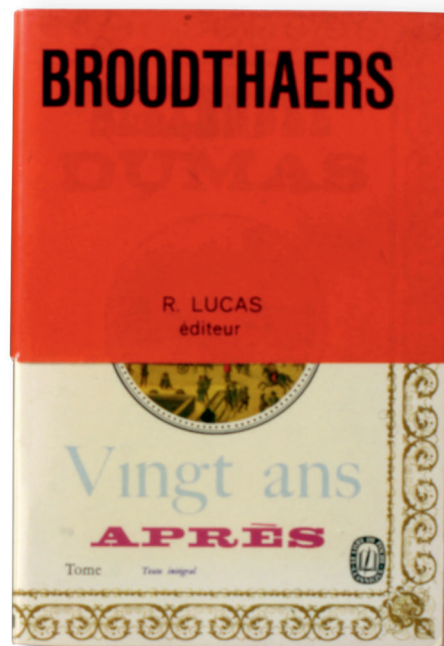
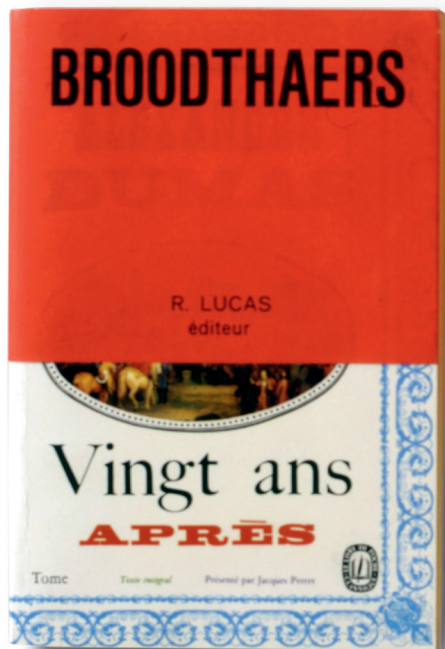
De tentoonstelling *'Catalogue - Catalogus'* van Marcel Broodthaers in het Paleis voor Schone Kunsten Brussel, 1974

fig. 1, fig. 1 1967
Vilt op papier
30 × 26,5 cm

Figure I 1969
Vilt op papier
22 × 28 cm

'Vingt ans après' 1969
Twee boeken van Alexandre Dumas, voorzien van een uitgeverstrookje
Uitgave van 75 genummerde exemplaren, elk 16,5 × 11 cm

Brique An 10 1967
Baksteen met opschrift
7 × 18 × 8,5 cm

Monument an X 1967
Bakstenen, mortel, pleister en troffel
79 × 19 × 35 cm

Fotocredits

Van den Bempt
Galerie Isy Brachot
Marcel Broodthaers
Marie-Puck Broodthaers
Balthasar Burkhard
Cathy Carver
Wolfgang von Contzen, Museum Abteiberg, Mönchengladbach
Philippe De Gobert
Yves Gevaert
Maria Gilissen
Benjamin Katz
Dirk Pauwels, S.M.A.K., Stedelijk Museum voor Actuele Kunst, Gent
Angelika Platen
Joaquín Romero Frías
Lothar Schnepf, Keulen
The Museum of Modern Art (MoMA), New York
Georges Thiry

Colofon

CONCEPT	Marie-Puck Broodthaers, Basel
COÖRDINATIE EN PRODUCTIE	Jan Martens, Marot n.v., Brussel
GRAFISCH ONTWERP	Thomas Defays, Brussel
VERTALING EN REDACTIE	Irene Smets, Antwerpen
EINDREDACTIE	Chantal Huys, Gent
ZETWERK	Keppie & Keppie, Varsenare
FOTOGRAVURE	Thierry Julliand, T'ink Studio, Brussel
DRUKKEN EN BINDEN	New Goff n.v., Gent
PAPIER	Périgord, Condat

© Estate Marcel Broodthaers

© Uitgeverij Lannoo nv, Tiel, 2013

ISBN 978 94 014 0864 6 - D/2013/45/139 - NUR 644/646

www.lannoo.com

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.